

Schoutenwaard

Natuurontwikkeling door kleiwinning

Maart 2022

Een prachtig natuurgebied ontwikkelen in het westelijk deel van de Schoutenwaard, met open en ondiep water en riviermoeras, afgewisseld met zandige gras- en kruidenvegetaties en bosschages. Dat is wat we in de Schoutenwaard willen doen. Zo willen we het westelijk deel in lijn brengen met het oostelijk deel, waardoor de natuur in de hele Schoutenwaard nog meer de ruimte krijgt én wordt versterkt.

De nevengeul in het oostelijke deel

Herinrichting van de Schoutenwaard

Eenheid terugbrengen en natuur versterken

Tussen 2007 en 2009 is in het oostelijke deel van de Schoutenwaard een grote nevengeul gegraven met een brug naar het Lexkesveer. Dit is gebeurd in het kader van het programma Ruimte voor de Rivier. In deze periode is het westelijke deel van de Schoutenwaard buiten de herinrichting gebleven. Door een herinrichting van het westelijke deel willen we enerzijds de eenheid in de Schoutenwaard terugbrengen en anderzijds het natuurgebied uitbreiden en versterken.

Over ons

De K3-organisatie is een veelzijdig, derde generatie familiebedrijf. Met onze vijf ondernemingen werken we samen aan de landschappen voor de toekomst. Met onze projecten geven we vorm aan lokale en maatschappelijk gewenste gebiedsinrichtingen en dragen we bij aan fijne plekken om te leven. In alle opzichten. Door middel van de winning van (bouw)grondstoffen zand, grind en klei ontwikkelen we bijvoorbeeld nieuwe natuurgebieden en dragen we bij aan het verminderen van het overstromingsgevaar langs de Nederlandse rivieren.

In de Schoutenwaard werken we samen met Stichting het Lijndensche Fonds voor Kerk en Zending (de voormalige grondeigenaar), Rijkswaterstaat en Vogelbescherming Nederland.

Natuurontwikkeling door kleiwinning

De winning van klei fungeert als drager van het plan. In deze brochure nemen wij u graag mee richting een nog mooiere Schoutenwaard waar mens en dier straks van kunnen genieten.

De steenfabriek herinnert aan het kleiwinningsverleden

Over de Schoutenwaard

De Schoutenwaard ligt aan de zuidoever van de Rijn tegenover Wageningen en maakt onderdeel uit van het uiterwaardenlandschap van de Rijn. In het oostelijk deel ligt de nevengeul en dit deel is natuurlijk ingericht. Het westelijk deel van de Schoutenwaard bestaat voornamelijk uit agrarisch (gras)land.

Het westelijk deel van de Schoutenwaard bestaat voornamelijk uit (agrarisch) grasland

Een geschiedenis van kleiwinning

In het verleden is in de Schoutenwaard al vaker klei gewonnen. Dit is terug te zien aan de hoogteverschillen in het landschap, maar ook aan de stukjes smalspoor die nog in het gebied aanwezig zijn. Over deze smalsporen reden treintjes die de gewonnen klei naar de steenfabriek vervoerden.

Huidige situatie

In het oostelijk deel van de Schoutenwaard ligt de nevengeul die bij hoogwater meestroomt met de Rijn. In dit deel van het gebied krijgt het water ook meer de ruimte en heeft zich de afgelopen tien jaar een dynamisch riviernatuurgebied ontwikkeld. Het westelijke deel van de Schoutenwaard is op dit moment in gebruik als agrarisch grasland en heeft beperkte natuurwaarden. Het gebied is in eigendom van Rijkswaterstaat en wordt beheerd door de agrarische natuurvereniging Lingestreek. De agrarische natuurvereniging heeft het beheer op haar beurt uitgezet bij lokale boeren die het in agrarisch beheer hebben.

Over het initiatief

Met de herinrichting van de Schoutenwaard willen we robuuste riviernatuur ontwikkelen en willen we het gebied beter beleefbaar maken. We realiseren de herinrichting door de winning van klei voor baksteenproductie.

We zien hele mooie kansen om het westelijke deel van het gebied door kleiwinning verder te ontwikkelen. Door het gebied qua inrichting in lijn te brengen met

Knotwilgen als herkenbare elementen in het landschap

het oostelijke deel, kunnen we een groter, aaneengesloten natuurgebied creëren. De schaalgrootte van dit natuurgebied brengt mooie kansen voor vergroting van de biodiversiteit met zich mee.

Daarbij zijn de natuurwaarden van de nevengeulen het belangrijkste met vogels als de kluut, kleine plevier, groenpootruiter en bosruiter. Maar door de aanwezigheid van moeras en natuurlijke (bloemrijke) graslanden, maken we het gebied ook interessant voor weidevogels (veldleeuwerik, gele kwikstaart en wulp) en watervogels zoals diverse eendensoorten, lepelaars, ganzen en zwanen.

Versterken van het herkenbare landschap

We willen de herkenbare landschappelijke elementen terugbrengen en versterken. Bestaande waardevolle elementen zoals de knotwilgen, doornstruiken en zachthoutoobos hebben we ingepast in het ontwerp.

Dijkzone

In de dijkzone wordt in een zone van 50 meter vanaf de dijkteen niet gegraven. Tussen 50 en 150 meter wordt de klei afgegraven, maar wordt na afgraving klei uit het gebied teruggeplaatst. Dit doen we om de stabiliteit van de dijk te waarborgen. De dijkzone wordt opgeleverd als natuurlijk grasland dat mogelijk begraasd (nabeweiding) kan blijven worden.

Kleiwinning als drager

De winning van klei is de drager van de ontwikkeling. We winnen de klei tot op de zandlaag. Dat komt neer op een diepte van maximaal vier meter. Door de winning van de klei, kunnen we het geulenpatroon realiseren. Doordat de voedselrijke bovengrond en de klei worden verwijderd, ontstaat een schrale, zandige bodem. Een schrale bodem en flauwe oevers zijn gunstig voor de ontwikkeling van diverse waterplanten en oevervegetatie. Ook graven we plaatselijk een wat dieper deel zodat er zand beschikbaar komt voor een optimale natuurinrichting van de ‘droge terreindelen’, bijvoorbeeld de oeverwal.

Op pagina 9 leest u meer over het wat, hoe en waarom van de kleiwinning.

Ontwerp inrichtingsplan

(A) Hoogwatergeul

Geul met natuurvriendelijke oevers (ca. 1:7) die aan de benedenstroomse zijde wordt aangesloten op de rivier en alleen met hoogwater met de rivier meestroomt. Dit past bij de specifieke kenmerken van de gestuwde Nederrijn, waar gedurende het overgrote deel van het jaar nagenoeg geen sprake is van stroming (anders dan als gevolg van scheepvaart). Met de relatief luwe omstandigheden in de geul ontstaat geschikt paai- en opgroei gebied voor (jonge) vissen van zwakstromend en stilstaand water, zoals rietvoorn, bittervoorn en baars.

(B) Riviermoeras

Moeraszone tot 0,5 meter diep, gekoppeld aan de hoogwatergeul. In deze ondiepe zones kan zich een gevarieerde begroeiing van onder andere riet, liesgras, gele lis en grote egelskop ontwikkelen. Dit is het leefgebied voor moerasvogels zoals de kleine karekiet, rietzanger en watersnip.

(C) Drijvende en ondergedoken waterplanten

Door de luwe omstandigheden in de geul kunnen zich vegetaties met drijvende en ondergedoken waterplanten ontwikkelen. Waterplanten zorgen voor helder water en fungeren bovendien als schuilplaats voor onder andere jonge visjes.

(D) Stroomdalgrasland

Door de hogere delen met gebiedseigen zand af te werken ontstaat een goede uitgangssituatie voor de ontwikkeling van stroomdalgrasland. Stroomdalgrasland ontstaat hier in Nederland juist op stroomruggen, maar doordat de Rijn in Zwitserland ontspringt is op een

breder landschapsecologische schaal in het plangebied wel degelijk sprake van een stroomdal. Dit natuurtype bestaat gedeeltelijk uit soorten die we in de bergen ook tegen kunnen komen, zoals onder andere sikkellaver, kruisbladwalstro, wilde marjolein en zacht vetkruid.

(E) Zachthoutoobos

De bestaande waardevolle opstanden met zachthoutoobos en knotwilgen zijn zoveel als mogelijk ingepast in het ontwerp.

(F) Extensief beheerd grasland

Deze delen langs de dijk kunnen zich door middel van van hooilandbeheer en nabeweiding ontwikkelen tot bloemrijke graslanden. Hiermee streven we naar het ontwikkelen van een geschikt leefgebied voor o.a. de kwartelkoning.

(G) Hardhoutoobos

Door hogere delen binnen het gebied te handhaven en deze zandig af te werken (zie ook D) kan zich stroomdalgrasland en op termijn hardhoutoobos ontwikkelen. De voor Nederland zeldzame hardhoutoobossen ontstaan op plekken langs de rivier die vrijwel nooit (of slechts beperkt) overstromen.

(H) Bestaande poel

De bestaande poel langs de dijk vormt geschikt leefgebied voor algemene en zeldzame amfibieën en reptielen zoals de groene kikker, kamsalamander en mogelijk ook de ringslang. Dit element is dan ook ingepast in het ontwerp.

*We willen door klei af te graven
meer ondiepe waterzones creëren*

Kleiwinning als drager

Kleiwinning vormt de financiële drager van de herinrichting van het westelijke deel van de Schoutenwaard. Het afgraven van de klei schept gunstige voorwaarden voor natuurontwikkeling en natuurbeleving en de eenheid in inrichting van het gebied kan zo worden vergroot. De uit het gebied vrijkomende klei is geschikt als duurzame (bouw) grondstof.

Natuurontwikkeling

Het afgraven van klei biedt optimale kansen voor natuurontwikkeling. Kleigrond is over het algemeen voedselrijk. Dat betekent dat er snel algemene gras- en ruigtesoorten groeien waardoor andere planten geen kans krijgen om te groeien. Door de klei af te graven, komt de zandbodem deels bloot te liggen. Zand is voedselarm, waardoor er minder snel gras groeit en juist allerlei andere plantensoorten de kans krijgen om tot ontwikkeling te komen. Omdat het waterpeil in de Nederrijn gedurende de zomer constant is kunnen er goed moeraszones worden ontwikkeld. Het waterpeil in deze ondiepe zones blijft altijd steken op het stuwpeil van de Nederrijn, waardoor verdroging van het moeras niet plaatsvindt. Het moerasgebied is een belangrijk leefgebied voor allerlei vogels.

Duurzame grondstof

De klei wordt verkocht aan steenfabrieken, waar er dakpannen en bakstenen van gemaakt worden. Ook is klei geschikt als materiaal voor dijkverzwaringen. Door de verkoop van de klei wordt de natuurontwikkeling dus gefinancierd. Zo besparen we maatschappelijke kosten en levert het nieuwe dynamische riviernatuur en een gevarieerd gebied voor bezoekers op. De klei wordt voornamelijk per schip afgevoerd. Daar wordt het in een schip geladen en naar de steenfabrieken vervoerd. De vrachtwagens die de klei naar de rivier transporteren, blijven dus binnen het projectgebied. Ze rijden ook niet over de dijk.

*Van de klei worden in steenfabrieken
bakstenen en dakpannen gemaakt*

Kwartelkoning © Vogelbescherming/Shutterstock

“Rust en variatie in een gebied zijn essentieel”

“Wat zou het mooi zijn wanneer hier de kwartelkoning zijn plek zou vinden. Dat zou de ultieme bekroning van het werk zijn.” Nico Korporaal en Louis van de Ploeg van Vogelbescherming Nederland zien het graag gebeuren in de Schoutenwaard. “Maar ook vogels als de tureluur, blauwborst, lepelaar, watersnip en de kievit zien we hier heel graag verschijnen. Eigenlijk willen we het voor allerlei soorten vogels aantrekkelijk maken, ook voor bedreigde soorten die in het rivierengebied thuishoren.”

We willen voor veel vogels iets te bieden hebben

Even voorstellen

Nico Korporaal is beleidsmedewerker Wetlands bij de Vogelbescherming Nederland en coördinator van de vrijwillige WetlandWachten. “Wetlands zijn beschermde, waterrijke natuurgebieden. Open water of in de vorm van moerasgebied. Ik hou me bezig met projecten om de kennis over biotoopbeheer te ontsluiten; hoe je wetlands voor bepaalde vogels het best kunt inrichten en het afwenden van bedreigingen voor de vogelstand.”

Louis van der Ploeg is WetlandWacht. “Ik hou het gebied goed in de gaten. Ik ben hier ook bijna dagelijks te vinden. Ik kijk naar de praktische dingen, maar ook naar wat er gebeurt met wet- en regelgeving en of er plannen voor bepaalde gebieden zijn waar wij als Vogelbescherming wellicht ons steentje aan kunnen bijdragen. Dat laatste geldt nu voor de Schoutenwaard.”

Vogels verleiden

“Vogels laten zich niet leiden, hooguit verleiden”, weet Louis. “Je moet het voor de vogels verleidelijk maken om zich in een gebied te vestigen. En dat is soms hard werken, zeker voor de soorten die het moeilijk hebben zoals de kwartelkoning, maar ook de kievit.”

Louis van der Ploeg en Nico Korporaal
Vogelbescherming Nederland

Nico vult aan: “En om de biodiversiteit te vergroten, is variatie heel belangrijk. Het liefst wil je een gebied waarin een deel open is, maar waar je ook wat bomen en bosschages hebt. Hardhoutoibos zou een aanwinst zijn.”

Glanshaverhooiland en rust als grootste uitdaging

En hoe kun je die vogels het best verleiden? Nico: “Bijvoorbeeld door voor de kwartelkoning glanshaverhooiland te ontwikkelen. Dat is grasland dat maximaal twee keer paar jaar, en niet in het broedseizoen, gemaaid en afgevoerd wordt. Je vindt er dan bloemrijke kruiden en grassoorten. Zo ontstaat interessant leefgebied voor de kwartelkoning en andere weidevogels. Op dit moment wordt er, vanuit ons perspectief, nog te intensief beweid. Winterbegrazing is wel mogelijk.”

Louis: “Die rust is echt essentieel. Minder beweiding hoort daarbij, maar ook moet er bijvoorbeeld voor worden gezorgd dat er geen vaarverkeer in de nevengeul komt.”

Wens

Over hun wens voor de Schoutenwaard hoeven Nico en Louis niet lang na te denken. Nico: “Dat we de bestaande natuurwaarden en de vogelsoorten die al in het gebied

voorkomen, behouden en ‘een plus’ kunnen realiseren voor moeras-, struweel-, weide- en watervogels. Voor alles wil je iets te bieden hebben en dat kán ook in dit gebied. Variatie is daarbij belangrijk; natte en droge delen, open en wat meer gesloten delen. En de geul die in het plan zit zorgt voor nog extra leefgebied voor watervogels.”

Louis: “We zien de kleine plevier, gele kwikstaart, kluut, watersnip, kievit en wulp hier graag verschijnen. En de kwartelkoning zou de absolute kroon op ons werk zijn. En we willen die soorten vervolgens ook behouden. Want een gebied aanleggen is één; het goed beheren is twee. Mijn wens is dat er een goed beheerplan komt. En daar denken wij als Vogelbescherming heel graag over mee!”

Samenwerking als sleutel

Om die wensen waarheid te laten worden, is samenwerking essentieel. Nico: “Het is goed dat er bij de herinrichting wordt gekeken naar integraliteit. Dat er niet alleen klei wordt afgegraven, maar er tegelijk wordt gekeken naar hoe je het gebied zo optimaal mogelijk kunt inrichten. Ik vind het geweldig om te zien hoe je samen tot een mooi plan kunt komen, waarin de kennis van de verschillende partijen leidt tot het beste resultaat.”

Planning

De planning ziet er in grote lijnen als volgt uit:

Voorjaar 2022
Omgevingsbijeenkomst

Eerste helft 2022
Opstarten vergunningsprocedure
(wij organiseren dan nogmaals een
bijeenkomst)

Eerste helft 2023
Start uitvoering

De werkzaamheden duren naar
verwachting 5 tot 8 jaar.

Contact

Heeft u vragen of opmerkingen naar aanleiding van deze brochure? Wij staan u vanzelfsprekend graag te woord.

U kunt contact opnemen met Koen Akkerman via 024 348 88 00 of via k.akkerman@k3.nl.

Wanraaij 2
6673 DN Andelst
Postbus 200
6660 AE Elst (Gld)
Tel. 024 348 88 00
info@k3.nl
www.k3.nl